

17. Шарко В.Д. Сучасний урок фізики : технологічний аспект / Посібник для вчителів і студентів. - К., 2005.
18. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах : Навч. посіб. – К. : Вища шк., 2004.

І.П.Марчук

РОЛЬ ДИДАКТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ СОЦІОЛОГІВ

В данной статье особое внимание отводится необходимости использования инновационных дидактических технологий в процессе формирования профессионально необходимых качеств будущих социологов.

In this article the special attention is paid to the necessity of innovative didactics technologies use in the process of professionally important qualities of future sociologists formation.

Рішенню освітніх задач багато в чому сприяє адекватність і ефективність педагогічних технологій, вживаних у процесі навчання майбутніх соціологів, 'ехнологія навчання може бути розглянута як "спосіб організації і здійснення світнього процесу, опосередкований застосуванням сукупності методичних асобів в конкретних організаційних формах педагогічної взаємодії викладачів і студентів" [1,34]. Сукупність основних векторів (зміст і технологія освітнього роцесу) утворює так званий дидактичний простір, організаційною одиницею кого є навчальне заняття, а логіко-дидактичною - навчальна дисципліна.

Говорячи про конкретну дидактичну технологію, слід мати на увазі, що йдеться про тип доцільної інтеграції методичних аспектів викладання і навчальної діяльності з науковим змістом і логікою освоєння навчальних дисциплін, а також з організаційною побудовою процесу навчання і виховання.

Традиційність освіти представлена певними уніфікованими вимогами і стандартами. Слід відмітити, що актуальним є перегляд принципів, навчання в сучасній

вищій соціологічній освіті та реалізація нового педагогічного мислення, що відрізняється від традиційного за певними принципами:

- принцип діалогізації (і в обміні інформацією, і в рольовій соціальній взаємодії, і в міжособистісному спілкуванні забезпечується рівність партнерів, емоціональна відкритість);
- принцип проблемності (стимулювання тенденцій до інтелектуального росту; створення умов для самостійного навчання і виконання майбутніми фахівцями пізнавальних завдань, пошуку адекватних рішень);
- принцип індивідуалізації (орієнтація на специфічність інтересів студентів; порівняння їх успіхів і досягнень зі стандартом і зі старими досягненнями);
- принцип перспективізації (відмова від гіпертрофированої рольової взаємодії “студент-викладач”);
- використання особистого досвіду в процесі навчання; розвиток вміння проектувати взаємодію в колективі.

Інноваційна освіта передбачає навчання майбутніх соціологів комплексному поєднанню навичок дослідження, проектування і менеджменту, здійснюваному з урахуванням моральних імперативів; а також знаходженню компромісних рішень, що задовольняють одночасно потреби суспільства, різноманітних соціальних груп і індивідів.

В ідеалі розвиток освіти - це процес прямування до культуро-, соціо- і особистісно-орієнтованої освіти, що забезпечує усвідомлення життєтворчості особистості в мінливому світі. Особистісно-орієнтований підхід в навчанні передбачає організацію і управління цілеспрямованою навчальною діяльністю в загальному життєвому контексті спрямованості інтересів, життєвих планів, ціннісних орієнтацій, розуміння значення освіти для розвитку творчого потенціалу особистості. Врешті рещт, особистісно-орієнтований підхід означає переорганізацію навчально-виховного процесу з переважно трансляції знань та формування вмінь на постановку і вирішення пізнавальних дослідницьких

проектних завдань тощо. Такі характеристики діяльності як “суб’єктність, предметність, активність, цілеспрямованість, мотивованість, усвідомленість визначають особистісно-орієнтоване навчання як таку діяльність, центром якої є особистість того, хто навчається, його самобутність, самоцінність” [2,57], адже суб’єктний досвід кожного спочатку розкривається, а потім узгоджується зі змістом освіти.

Особистісно-орієнтований підхід в навчанні і вихованні майбутніх соціологів передбачає, перш за все, свободу вибору майбутніми фахівцями форм та методів навчання, а також методичних матеріалів і підручників, і навіть педагога; створення умов для активізації внутрішніх резервів студентів, становлення їх особистості, формування і розвитку професійної компетенції.

А.О.Вербицький відмічає, що під час навчання повинно йтися про спонування до активності; “необхідно створювати дидактичні і психологічні умови породження активності особистості в пізнавальній діяльності на рівні сприйняття і пам’яті, уяви і творчого мислення; активності відтворення або створення нового; соціальної активності” [3,12]. Активність особистості - це здатність людини до свідомої трудової соціальної діяльності; міра цілеспрямованого перетворення нею навколишнього середовища і самої себе на основі засвоєння нею багатств духовної і матеріальної культури, яка проявляється у творчості, вольових актах, спілкуванні. Цього можна досягти тільки при розумінні навчання як особистісно-опосередкованого процесу взаємодії і спілкування викладача і студентів, направленою на досягнення об’єднуючої їх цілі - формування творчої особистості фахівця.

Таке розуміння проблеми зумовило появу поняття “активне навчання”, яке знаменує собою перехід від тих, що переважно регламентують, алгоритмізованих, програмованих форм і методів організації дидактичного процесу в вищому навчальному закладі до тих, що розвивають, проблемних, дослідницьких, пошукових, таких, що забезпечують породження пізнавальних мотивів, інтересу до майбутньої професійної

діяльності, умов для творчості в навчанні. Активність у навчанні - це дидактичний принцип, що вимагає від педагога такої організації процесу навчання, яка сприяє вихованню ініціативності; глибокому засвоєнню знань, умінь, навичок; розвитку спостережливості, мислення, мови, пам'яті, творчої уяви. Активний освітній процес розглядається як міжособистісна, діалогічна взаємодія в системах "викладач - студент" і "студент - студенти" організована у напрямі досягнення об'єднуючої їх мети - формування творчого мислення, розвитку особистості майбутнього соціолога. Мотивація пізнавальної діяльності студентів здійснюється в момент, коли проблема, що вивчається або досліджується, стає його власною проблемою.

Систематичні основи активного навчання були закладені на рубежі 70-х років ХХ століття в дослідженнях психологів і педагогів по проблемному навчанню (У.Оконь, А.М.Матюшкін, Т.В.Кудрявцев, М.М.Махмутов, І.Я.Лернер та ін.), перш за все на матеріалі шкільного навчання. Остання обставина дещо ускладнила впровадження проблемного навчання у вищих навчальних закладах, оскільки була потрібна певна прив'язка теорії проблемного навчання до умов реального дидактичного процесу. У роботах А.М.Матюшкіна обгрунтована необхідність включення проблемних методів у всі види навчальної роботи студентів, введене поняття діалогічного проблемного навчання як найповнішого і адекватно передаючого сутність процесів спільної діяльності викладача і студентів, їх взаємної активності в рамках "суб'єкт-суб'єктних" відносин.

Впровадженням використання активних методів навчання займалися А.А.Бадаєв, М.Н.Гарунов, А.О.Вербицький, П.Б.Гребенюк, Г.І.Ібрагимов, Є.А.Літвіненко, В.Я.Платонов, В.В.Подіновській, В.І.Рибальській, А.М.Смолкін та ін. Соціально-психологічний аспект активних методів навчання знайшов своє віддзеркалення в роботах Ю.Н.Смел'янова, В.П.Захарова, Г.А.Ковальова, С.І.Макшанова, Л.А.Петровської.

В основі всіх сучасних форм і методів активного навчання знаходиться діяльнісний підхід, розвинутий в працях

Н.Я.Гальперіна, А.Н.Леонтьєва, Н.Г.Салміної, Н.Ф.Тализіної та ін., який припускає максимально можливе включення студентів в різні види самостійної пізнавальної діяльності через систему завдань за допомогою спеціальних засобів навчання.

На наш погляд, заслуговує на увагу дослідження Лезової Л.В. "Активні методи навчання як засіб професійного самовизначення студентів", де авторка виявила походження активних методів навчання, які спираються на "стародавній механізм індивідуального осмислення людської культури через процес імітації" і *сумо* діяльніший підхід до навчання. У роботі представлені різні види і класифікації активних методів навчання, принципів підходи в їх використанні - як формою, так і за змістом. Проведене дослідження спиралося на використання найрізноманітніших активних методів навчання в освітньому процесі. Необхідно відмітити, що досить важко розділити точку зору Лезової Л.В., яка виділяє методи, побудовані на пробудженні зовнішньої активності, і методи, в основу яких закладена орієнтація на пробудження внутрішньої активності, що супроводжується постійною і свідомою рефлексією. Проте заслуговує уваги виділена автором можливість використання активних методів навчання у трьох напрямках:

- методи активізації традиційного навчання на основі діяльнішого підходу, тобто неімітаційні активні методи, використовувані в рамках традиційних форм учбової діяльності (лекції, семінарські заняття, курсове, дипломне проектування і т.д.);
- активні методи навчання, застосування яких пов'язане з використанням в учбовому процесі нових форм навчання, тобто імітаційні методи ігрові і неігрові);
- використання активного соціально-психологічного навчання, в основу якого закладені принципи психологічного тренінгу.

Конструювання навчального процесу в сучасній педагогічній літературі розглядається з двох сторін: "навчання через інформацію і навчання через діяльність",

тобто традиційне і нетрадиційне (активне) навчання. У рамках форм і методів навчання, що традиційно склалися, домінує індивідуальний характер різних видів навчальної діяльності майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі. Разом з тим, в рамках будь-якого виробничого, колективу необхідно організувати трудову діяльність колективу, здійснювати взаємодопомогу, співпрацювати, і саме індивідуалістична позиція приводить до економічних і соціальних втрат. Таким чином, у наявності суперечність між потребами суспільства в колективній корпоративній творчій діяльності, з одного боку, і відсутністю належних педагогічних умов для їх розвитку в реальній практиці навчання і виховання - з іншого.

На наш погляд, суттєво змінити стан речей і вирішити дану проблему можливо лише за умов використання активних технологій поряд з традиційними.

Література

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. М.: Педагогика, 1989.-С.48-61.
2. Матюшкин А.М. Актуальные проблемы психологии высшей школы. М.1977.-129с.
3. Вербицкий А. А. Совершенствование педагогического процесса в вузе // Сов. педагог. 1986. № 6. С. 75-78.
4. Пидкасистый П.И., Фридман Л.М., Гарунов М.Г. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы. М.: Педагогическое общество России, 1999.- 354 с.
5. Смолкин А.М. Методы активного обучения.М.: Высш.шк., 1991. -176 с.
6. Гузеев В.В. Образовательная технология: от приема до философии.- М.: 1996. 231с.